

КОМПЛЕКС ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ФІЗИЧНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

С. В. ВАСІВ

Сучасний розвиток Державної прикордонної служби України вимагає підвищення рівня професійної підготовленості офіцерських кадрів. Від них вимагається не лише висока компетентність у військовій справі, галузі охорони державного кордону, сформованості професійно-необхідних умінь та навичок, а й здатність до постійного саморозвитку, самовиховання та самовдосконалення. Практика засвідчує, що формування готовності до фізичного самовдосконалення відіграє особливу роль у професійної діяльності офіцера-прикордонника. Вона вимагає рішучої, цілеспрямованої, наполегливої роботи курсанта з розвитку своєї особистості.

Водночас навчальна діяльність майбутніх офіцерів-прикордонників спрямована головним чином на оволодіння певним обсягом знань, умінь і навичок, забезпечення необхідного стану здоров'я, розвитку професійно-необхідних фізичних якостей. Значно менше уваги приділяється професійному саморозвитку та самовдосконаленню. У зв'язку з цим існує потреба у вивченні особливостей процесу формування готовності до фізичного самовдосконалення, визначення педагогічних умов його реалізації.

Проблема вивчення педагогічних умов формування готовності до професійної діяльності перебувала в центрі уваги багатьох психологів і педагогів. Зокрема, в роботах А. В. Алексеєва, В. А. Іванникова, М. Й. Боришевського, О. С. Шевчука вона розглядалась як процес психічної саморегуляції особистості. А. І. Калініченко, О. Г. Ковальов, М. І. Сметанський, О. І. Кочетов, Л. В. Лисенко, А. В. Мялкін, Ю. М. Орлов у своїх роботах розглянули педагогічні умови самовиховання особистості. С. М. Редліх, А. В. Барабанщиков, Д. В. Іщенко, Г. Т. Головченко, О. Ю. Єфремова, визначили загальні педагогічні умови підготовки військового спеціаліста. О. В. Діденко, О. О. Безносок, Ю. А. Бородін, С. В. Романчук, О. М. Мозолев дослідили педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів. О. П. Багас, О. Ф. Антонєць, О. В. Фігура вивчали педагогічні умови психофізичної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Аналіз педагогічної літератури, дисертаційних робіт свідчить, що проблема педагогічних умов формування готовності до фізичного самовдосконалення майбутніх офіцерів-прикордонників не була предметом спеціального вивчення, її недостатня розробленість та разом з тим теоретичне та прикладне значення обумовили актуальність дослідження.

Мета статті – теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування готовності до фізичного самовдосконалення майбутніх офіцерів-прикордонників.

Формування готовності курсантів до фізичного самовдосконалення обумовлено комплексом педагогічних умов, які поділяються на організаційно-педагогічні та особистісно-орієнтовані.

Організаційно-педагогічні умови.

Орієнтування курсантів на ціннісне ставлення до формування особистості. У процесі самопізнання курсант визначає свої здібності і можливості, формує систему цінностей, життєвих намірів, прагнень, усвідомлює мотиви і мотивацію подальшої діяльності. Завдяки цьому майбутній офіцер може самостійно визначити, яких успіхів може досягти у професійної діяльності, які фізичні вправи можна використовувати для досягнення поставленої мети [1].

Ця педагогічна умова спрямовує на якісну зміну самосвідомості і Я-концепції.

Створення установки на продуктивну взаємодію між викладачем і курсантом. У процесі спільної діяльності викладача і курсанта відбувається формування самосвідомості останнього, основними функціями якого є пізнання себе й установка на самовдосконалення. В ході активної взаємодії формується здоровий морально-психологічний клімат у курсантському колективі, позитивне ставлення до занять фізичною культурою. Включення курсантів до системи довірливих, особистісних відносин з викладачем стимулює їхню творчу й пізнавальну активність [2].

Застосування широкого спектра неформальних прийомів спілкування у процесі проведення занять, уміння вести дискусію, формування спільної творчої діяльності, індивідуального ставлення курсанта до запропонованого змісту фізичної підготовки – все це сприяє психолого-педагогічній

підтримці розвитку кожного курсанта, відповідно до вибору умов для самореалізації й самовдосконалення особистості.

Характер спілкування педагога багато в чому визначається вмінням збагнути внутрішній світ своїх учнів, забезпечити відповідальну, розумово й емоційно адекватну реакцію вихованців.

Творчий діалог з викладачем, його емоційна підтримка зусиль курсанта допомагають останньому набутти впевненості у своїх силах, переконаності у необхідності самовдосконалення.

Психолого-педагогічне керівництво процесом фізичного самовдосконалення. Суть психолого-педагогічного керівництва полягає в тому, що у вищому військовому навчальному закладі формуються такі функціональні зв'язки і відносини між викладачем і курсантом, що дозволяють ефективно впливати на суб'єкт навчання. Ці зв'язки забезпечують можливість викладача спрямувати зусилля курсантів відповідно до мети, часу, змісту, основним напрямкам професійної та фізкультурно-спортивної діяльності [3].

Для успішного педагогічного керівництва процесом фізичного розвитку, самовдосконалення майбутнього офіцера необхідно вирішити такі навчально-виховні завдання [4]:

- визначити головну мету і завдання фізичного самовдосконалення;
- розробити програму фізичного самовдосконалення;
- вивчити індивідуальні особливості фізичного розвитку курсанта;
- вміння впровадити в навчально-виховний процес знання викладачем сучасних методик фізичного розвитку особистості;
- провести роз'яснення курсантам сучасних вимог щодо рівня фізичної підготовленості майбутнього офіцера;
- формування здорової морально-психологічної атмосфери у курсантському колективі, позитивного ставлення до занять фізичною культурою;
- залучення курсантів до різноманітних видів фізкультурно-спортивної діяльності, що спрямовані на процес інтенсифікації фізичного самовдосконалення;
- оволодіння майбутніми офіцерами методикою фізичного самовдосконалення;
- формування навиків самопізнання, вміння визначити особисті позитивні і негативні індивідуально-психічні якості;
- всєбічна допомога викладачем реалізації програми фізичного самовдосконалення.

Етапність і послідовність формування готовності до самопізнання. На кожному етапі передбачалося вирішення певних завдань, забезпечувалося позитивне ставлення курсантів до процесу самовдосконалення, розвивався інтерес до фізкультурно-спортивної діяльності, пробуджувалася потреба у всебічному аналізі власних достоїнств та недоліків, вирішувалися завдання особистісного самовизначення, розвитку здібностей до самопроекування програми фізичного самовдосконалення [5].

Педагогічне керівництво процесом фізичного самовдосконалення майбутніх офіцерів ми розподілили на три етапи: підготовчий, основний, завершальний.

- Підготовчий етап* фізичного самовдосконалення включає:
- переконання курсантів у необхідності фізичного самовдосконалення для досягнення бажаних результатів;
 - формування потреб, мотивів і мотивації фізичного самовдосконалення;
 - визначення головної мети і завдань фізичного самовдосконалення.
- Основний етап* фізичного самовдосконалення включає:
- визначення змісту процесу фізичного самовдосконалення;
 - вибір прийомів, способів, форм і методів досягнення мети;
 - розроблення програми фізичного самовдосконалення та її впровадження;
 - здійснення контролю за процесом фізичного самовдосконалення, своєчасне його корегування.
- Завершальний етап* фізичного самовдосконалення включає:
- допомогу в організації та проведенні самоконтролю;
 - стимулювання спортивної діяльності курсантів;
 - підведення підсумків фізкультурно-спортивної діяльності, визначення нових орієнтирів фізичного самовдосконалення.

Орієнтація курсантів на довгострокову програму фізичного самовдосконалення. Опанувавши способи самопізнання, курсант може усвідомлено і самостійно давати установку на формування програми роботи над собою. Для цього курсант розробляє найближчі, середні й далекі

перспективи індивідуального розвитку засобами фізичної підготовки, формує вміння й бажання самостійного поповнення своїх знань, удосконалення вмінь і навичок.

Ефективність процесу фізичного самовдосконалення майбутнього офіцера безпосередньо залежить від добре спланованої програми особистого саморозвитку. Планування самовдосконалення включає: визначення мети й основних завдань на перспективу та визначенні етапів навчання, розроблення програми самовдосконалення курсанта, визначення умов діяльності з фізичного самовдосконалення. Головне призначення програми фізичного самовдосконалення – допомогти курсанту організувати і систематизувати роботу над собою. Реалізація програми самовдосконалення перевіряється під час виконання контрольних завдань і нормативів. Програми фізичного самовдосконалення корегуються і доповнюються в залежності від рівня сформованості фізичних якостей, професійно-значущих умінь та навичок [6].

Розробка курсантами довгострокової програми фізичного самовдосконалення є можливою за умови оволодіння спеціальними знаннями, цілеспрямованими систематичними заняттями фізичною культурою, у процесі яких розвиваються необхідні фізичні якості, вміння й навички самостійного виконання фізичних вправ.

Особистісно-орієнтовані умови.

Особистісне самовдосконалення у процесі фізичної підготовки. Цілі й завдання повинні бути посилюючими, ясними, привабливими. Для цього навчально-виховний процес фізичного виховання було побудовано так, щоб ціннісні уявлення перетворювалися на перевірені особистим досвідом реальні мотиви фізичного самовдосконалення майбутніх офіцерів-прикордонників.

Орієнтація індивідуальної програми фізичного самовдосконалення залежить від добре спланованої програми особистого саморозвитку. Вмотивований інтерес до саморозвитку, переконаність у правильності обраного шляху свідчать про сформованість і відповідність свого фізичного розвитку щодо певних пріоритетів у ціннісних орієнтаціях курсанта.

Забезпечення курсантів різноманітними методиками визначення свого психофізичного стану. Об'єктивна оцінка курсантом свого фізичного і психічного стану є, певним чином, індикатором і регулятором його поведінки. У зв'язку з цим, викладач повинен пропонувати різноманітні, нестандартні методики, які підходили б курсантам.

За час експерименту курсантам пропонувалися сучасні методики фізичного самовдосконалення, вивчення своїх психофізичних можливостей, розроблявся зміст психофізичної саморегуляції, на основі якої було складено програму самовдосконалення.

Зміст різноманітних методик включав критичне ставлення до особистого фізкультурно-спортивного досвіду; мобілізацію психічних і фізичних можливостей у досягненні поставлених цілей; розвиток самодисципліни, вольових зусиль; пошук методів фізичного самовдосконалення, адекватних власним можливостям.

Вільний вибір курсантами форм і методів фізичного самовдосконалення. Вираження особистісної суб'єктивної позиції курсанта у процесі фізичного самовдосконалення, визначення мети своєї діяльності є показником активного ставлення особистості до фізичного розвитку. Коли ж мета задається курсантові викладачем, а сам курсант її не приймає, то така діяльність буде пасивною. Правильно поставлена мета визначає свідому діяльність людини. Виходячи з конкретних умов, курсанти ставлять певні цілі фізичного саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення, здійснюючи тим самим передбачення і прогнозування своїх практичних дій.

На основі активного ставлення курсантів до свого фізичного самовдосконалення відбувається пошук особистісно-орієнтованих форм і методів фізичного розвитку. Визначається оптимальний час і тривалість проведення самостійних занять.

Досягнення курсантами особистісно-значущих результатів фізичного самовдосконалення; розширення і збагачення індивідуального досвіду. Досягнення особистісно-значущих результатів дає певний стимул для подальшого фізичного самовдосконалення, емоційно заряджає особистість. За цієї умови розкриваються кращі прояви курсантів, зростає роль пізнавальної активності й самостійності курсантів, а також потреби до набуття нових знань і установки на подальшу фізкультурно-спортивну діяльність. Здобуваючи індивідуальний досвід, курсант здатен самостійно відшукувати необхідні для успішної діяльності знання, уміння й навички. Курсанти мають бажання більше довідатися про особистісні фізичні можливості, виявити способи управління розвитком своїх фізичних якостей.

Навчально-виховний процес вищого військового навчального закладу — це складний комплекс взаємопов'язаних заходів щодо організації та управління підготовкою майбутнього спеціаліста. Реалізація педагогічних умов формування готовності до фізичного самовдосконалення майбутніх офіцерів-прикордонників дозволить творчо вдосконалити навчально-виховний процес, сприяти його інтеграції в загальний зміст професійної підготовки військового спеціаліста.

Результати дослідження визначають необхідність вивчення педагогічного впливу на процес формування готовності до фізичного самовдосконалення, визначення рівня готовності викладача до цієї діяльності.

Список використаної літератури:

1. Діденко О. В. Педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. В. Віденко. – Хмельницький, 2003. – 18 с.

2. Піддубний О. Г. Оптимізація фізичної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів у період професійного навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / О. Г. Піддубний. – Львів : ЛДІФК, 2003. – 20 с.

3. Управление профессионально-прикладной физической подготовкой студентов в условиях личностно ориентированного обучения : методические рекомендации для преподавателей / [Составитель Борейко Н.]. – Х. : НТУ «ХПИ», 2005. – 15 с.

4. Яковенко Ю. М. Формирование профессиональной мотивации учебной деятельности у будущих офицеров-воспитателей в инженерном вузе : дис. ... пед. наук : 13.00.01 / Яковенко Ю. М. – СПб., 2005.

5. Хутнев Т. В. Управление физическим состоянием организма / [Т. В. Хутнев, Ю. Г. Антомонов, А. Б. Котова, О. Г. Пустовойт]. – М. : Медицина, 1991. – 255 с.

6. Калініченко А. І. Педагогічні умови організації самовиховання студентської молоді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А. І. Калініченко. – Тернопіль, 2002. – 19 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук О. В. Фігура